

pišu Kovačić, Čelebić, Ljubunčić, Lusnić, Žirović. Nimalo ne sumnjam, da su se ova sela nekad zvala, a možda ih narod i sada zove: Kovačići, Čelebići, Ljubunčići i t. d.

Kako može naziv mjesta sa zemljopisne karte doći u opći narodni govor, pokazuje ime jednog lokaliteta na Trebeviću više Sarajeva. To je sada zvani Dragúljac, koji se nekada zvao Dr̃gol̃az (\leq draga, koja l̃az̃i, draga, gdje je klizavo tlo, ili, da svak razumjedne, gdje je »ruč-teren«). Kad su austrijski geodeti i oficiri pravili specijalne vojne karte Trebevića, čuli su od seljaka iz okoline ime Dragolaz i zabilježili ga tako na specijalki, ali su ga Švabe izgovarale Dragolac i Dragulac. Naši planinari, koji se nisu oslanjali na izgovor mještana, nego na strance, još su dalje išli u izvrtanju riječi, napravivši od Dragolaza Draguljac (dovodeći ga valjda u vezu s imenicom dr̃g̃ul̃j), kako ga sada svi zovu, čak i seljaci s Trebevića, jer je nekoliko decenija postojala na tom mjestu kamena utvrda, podignuta za vrijeme austrijske okupacije, nazivana po lokalitetu.

A da je potrebno ispitivati više ljudi, pogotovu ako u istom kraju ili selu ima različitih izgovora, recimo u refleksu glasa *ě* ili u čuvanju i odbacivanju glasa *h*, pokazuje selo Duhri na putu iz Sarajeva u Kiseljak, koje muslimani seljaci dekliniraju: Dúhri, Dúhārā, Dúhrima, Dúhre . . ., a katolici: Dúri, Dúri, Dúrima, o čemu sam se prošle godine uvjerio u tome kraju.

Svakako je potrebno kod određivanja službenih naziva pojedinih mjesta, sela i zaselaka voditi računa, kako ih mještani zovu, i pažljivo ih zabilježiti, a ne od prvoga, na koga se naiđe, koji može biti i stranac, doseljen iz drugoga kraja.¹

O RODU STRANIH IMENA MJESTĀ NA -O

Miroslav Kravar

Nedavno se u »Jeziku« profesor dr. M. Hraste zabavio pitanjem roda i kongruencije mjesnih imena stranoga podrijetla, napose onih na -o, i time u dnevni red naših diskusija o jeziku unio zanimljivu točku, koja dosada — koliko znam — nije bila dovoljno isticana. Ako se njegov konačni zaključak, da su neka od tih imena (poimence *Kairo*, *Milano* i sl.) srednjega roda, i ne da tako lako braniti, nije ipak na odmet, što je svojim člankom potakao na razmišljanje o toj stvari.¹

¹ Skrećemo pažnju našim čitaocima na članak prof. M. Kombola »Selca, a ne Selce« (Hrvatski jezik, 1938-39, str. 131.) i na članak prof. M. Hraste »O imenima mesta u Dalmaciji« (Naš jezik, 1939, str. 266.), u kojima se obrađuje sličan jezični problem na području Hrvatskog Primorja i Dalmacije. — *Bilj. uredništva.*

¹ »Jezik« 4 (1955-56), str. 70. i d.

Svatko će se lako složiti, da bi bilo neobično reći i čuti: *bučno Chicago, hladno Oslo*, ili: *Torino se naglo razvilo, Bordeaux* (fon. *Bordo*) *je čuveno po vinu*, i t. d. To stoga, što se u književnom jeziku takva imena mjestâ, iako morfološki ispunjavaju uvjete za srednji rod, ipak osjećaju kao imenice muškoga roda, dakle: *bučni Chicago, hladni Oslo, Torino se... razvio, Bordeaux je čuven...*, i sl. Točno je, da bi — kako Hraste kaže — »čovjek iz naroda na selu« ovo ili ono takvo ime mogao osjetiti kao imenicu srednjega roda. Ni meni nije nepoznato, da u narodu, na pr. po Dalmaciji, gdje koje od tih imena kongruira kao takvo. Ali u tome imamo samo jedan dokaz više za to, kako govorne navike sela N. ne moraju svagda biti odlučne i na nivou književnoga jezika.²

Nastaje pitanje: zašto su strana (naglašujem: neslavenska) imena mjestâ na -o, o kojima je riječ, muškoga, a ne srednjega roda? Na prvi se pogled čini, da o rodu takvih imena odlučuje izravno opći pojam, pod koji potpadaju, u ovom slučaju imenica »grad«, na pr. *bučni* (sc. *grad*) *Chicago*, ili (sc. *grad*) *Torino se... razvio*. Tako više puta biva i u drugim jezicima, starim i modernim, gdje su imena gradova redovno istoga roda kao i ime za opći pojam »grad«; na pr. grč. *hē Kórinthos* (sc. *pólis*)³, ili tal. *La bella* (sc. *città*) *Spalato è slava*. Ti su primjeri veoma rječiti: iako se ime grada tvori nastavkom muškoga roda, ipak vrijedi kao imenica ženskoga roda, očito pod utjecajem općega pojma »grad«. Taj važni momenat Hraste nije uzeo u obzir.⁴

Da li se, dakle, i u našem slučaju radi o izravnom djelovanju imenice »grad« na rod imena grada? Ta pomisao otpada pred činjenicom, što se i druga imena, koja su slična oblika i podrijetla, ali potpadaju pod opće pojmove »rijeka«, »gora« ili »zemlja«, također osjećaju i slažu kao imenice muškoga, a ne — kako bi ovdje trebalo očekivati — ženskoga roda; na pr. *Srebrni se Arno razlio po poljima, Kilimandžaro se pokrio snijegom, Mexico nije sudjelovao u ratu*, i t. d. Po Hrasti bi se i u tom slučaju radilo o srednjem rodu, dakle: *Srebrno se Arno razlilo...*, i sl.

O čemu se onda radi? Naša bi imena, kako vidimo, mogla po obliku ući među imenice srednjega roda, ali mu se ipak odupiru i radije se odlu-

² Ime *Kairo* — saopćuje mi profesor D. Brozović — govori se i po Bosni u srednjem rodu, očito zato, što je ondje prodrlo dublje u narodni govor. — Treba dodati, da su i u ruskom imena tuđih mjesta na -o odreda muškoga, a ne srednjega roda; isp. V. V. Vinogradov, *Russkij jazyk*, 1947., str. 60.

³ Teško je reći, da su i u latinskom imena mjestâ »redovno« ženskoga roda. To »pravilo« vrijedi većinom za mjesna imena na -us, koja su kao grecizmi i u pogledu roda pod grčkim utjecajem; isp. M. Leumann - J. B. Hofmann: *Stolz-Schmalz, Lateinische Grammatik*⁵, 1928., str. 366.

⁴ U francuskom nije rod imena mjestâ tako strogo određen (isp. M. Grevisse, *Le bon usage*⁵, 1953, str. 193.), a engleski u ovom pogledu malo što kaže, jer je u njemu sve neživo *it*-roda (teško je ovdje reći: srednjega, kad roda u našem smislu više i nema).

čuju za muški, iako za nj nisu svagda predodređena onim, što znači njihov opći pojam. Unatoč tome mislim, da ovdje nije sasvim odsutno djelovanje općega pojma na posebni, samo što se ne očituje na izravan, nego na neizravan, ili — bolje reći — negativan način: naša imena ulaze među imenice muškoga roda zato, što njihovi opći pojmovi (»grad«, »rijeka«, »gora« i »zemlja«) nisu onoga roda, za koji su morfološki označena, t. j. srednjega. Tu se, dakle, javlja sukob između morfološkoga lika riječi i njezine semantičke podloge.⁵ To ujedno znači, da naš muški rod ima sposobnost da u svome krugu zadržava sve ono, što ili po smislu ili po obliku ne može drugamo. Ta se stvar dá potkrijepiti ovakvim tipovima kongruencije: *Ovca i jagnje su gladni, Žene i djeca su umorni*, i sl., gdje muški rod pridjeva nema pravoga opravdanja.

U istom smislu govore i strana imena mjestâ, također muškoga roda, na *-u*, kao *Baku* i dr., koja bi sa svojim za nas neobičnim završetkom ostala po Hrastinu principu izvan rodova. Po istom bi onda principu i neka imena na *-i* ili *-e* mogla biti *pluralia*, a znamo, da nisu; na pr. *Delhi se složi o s time, Chile je bogat rudama*, i t. d.

Hrastin zahtjev, da *Tokio* kongruira kao imenica muškoga, a *Kairo* — srednjega roda, čini mi se odviše formalan, kao i njegova tvrdnja, da u govoru »treba svakako misliti na imenicu *Kairo*, a ne na *grad*«. Jezična svijest u procesu prilagođivanja tuđih elemenata ne ulazi tako duboko u gramatiku. Uostalom, gdje se god čuje *ovo Kairo*, ondje mora da se govori i *ovo Tokio*.⁶

Osim toga valja spomenuti, da naša imena mjestâ nisu jedine tuđe imenice na *-o* (a i na druge vokale, osobito *-e*, *-i* i *-u*), koje se, bar u književnom jeziku, osjećaju kao imenice muškoga roda. Takvih ima i apelativa na tucete, na pr. *kino, auto, radio, nivo, plato* (pa *bife, žiri, ragu* i dr.), — sve, naravno, muškoga roda. Samo kod onih, koje su dublje prodrle, ima u narodnom govoru kolebanja: *ovo auto* ili *ovaj auto*.⁷

Druga je stvar, kad su po srijedi naša domaća ili uopće slavenska imena mjestâ na *-o*, kao što su *Đakovo, Tetovo, Brno, Grodno, Borodino* i sl., koja po obliku, a i po smislu, idu u srednji rod, jer su većinom po postanju pridjevi, pod kojima se osjeća opći pojam »mjesto« (u značenju »grad«) ili »selo«. Znatno su rjeđa imena kao *Olovo* ili *Duvno*, gdje imamo gotove imenice srednjega roda (bez obzira, jesu li slavenskoga ili predslavenskoga

⁵ Toga sukoba, naravno, nema ondje, gdje se neka od tih imena govore bez krajnjega *-o*, na pr. *Milan* i *Torin*. Sjećam se, da sam od pomoraca slušao i *Kair*.

⁶ Ne vjerujem, da bi itko rekao: *Noćas je Kioto stradalo od potresa, a Tokio ga nije ni osjetio* —, kako bi po tome zahtjevu bilo.

⁷ Najdalje je u tom smislu otišla imenica *kino*, koja se u jedini svuda koleba u rodu, a u množini se govori samo u srednjem; na pr. *Večeras su sva kina puna*. — Tako luta i imenica *ferije*, koja se čuje kao *ovo ferije* mjesto *ove ferije*.

podrijetla). Drugim riječima, ovdje nema onoga gore spomenutoga morfološko-semantičkoga sukoba.

Možda će se ovdje izneseno tumačenje učiniti kome zakučasto, ali, prvo, sam ne vidim boljega, a drugo, ostaje činjenica, da su sporna imena u književnom jeziku odreda muškoga, a ne srednjega roda. U najboljem slučaju, moglo bi se reći, da neka od tih imena u narodu naginju prema srednjem rodu, ali se čini, da ovdje književni jezik nema namjere da popusti.

Radi se, dakle, o neskladu među književnim i narodnim jezikom, u našem slučaju s obzirom na rod mjesnih imena (a i općih imenica) tuđega podrijetla na *-o* i uopće na vokal (osim na *-a*), — o neskladu, koji se, bar danas, rješava u korist književne upotrebe.

Stoga mislim, da naši novinari »u povodu nedavnog posjeta predsjednika Republike maršala Tita Egiptu« nisu pogriješili, kad su u svojim listovima pisali: »Kairo je svečano *dočekao* maršala Tita«, kao ni malo poslije toga, kad su »nakon njegova odlaska iz Egipta« javili: »Kairo svečano *ispratio druga Tita*.«

UZ KRAVAROV ČLANAK »O RODU STRANIH IMENA MJESTA NA *-O*«

Mate Hraste

Zahvalan sam dru. M. Kravaru, što se već u 4. broju »Jezika« osvrće na moj članak »O rodu i kongruenciji imena mjesta« (*Jezik*, IV, 3, 70—71). Drago mi je, što priznaje, da je to zanimljiva točka naših diskusija o jeziku, jer se dosada nije dovoljno isticala. Nisam se kanio u ovom broju osvrnuti na Kravarov stav prema tome jezičnom problemu, ali osjećam, da je to potrebno učiniti što prije, jer je Kravarov stav, barem naoko, dijametralno oprečan od moga. Na taj način čitaoci bi bili u neizvjesnosti, koje će pravilo primijeniti, kad im to ureba, moje ili njegovo.

Mi se razlikujemo u konačnom zaključku, jer Kravar podvlačeći u prvom odlomku svoga članka moj zaključak kaže, da se moj konačni zaključak, da su neka od tih imena (poimence *Kairo*, *Milano* i sl.) srednjeg roda, ne da lako braniti. Sam Kravar priznaje, da sam ja sam rekao, da su *neka* od tih imena srednjeg roda. Međutim i to je određenije rečeno, nego što sam ja kroz čitav članak pisao, jer ja nisam nigdje apodiktčki tvrdio, da je jedino pravilno, da strana imena mjesta na *-o* jesu ili moraju biti u našem jeziku srednjega roda. Ja sam tvrdio činjenicu, da u saobraćajnom gradskom govoru nije tako, nego se u njemu »uz takve imenice upotrebljava atribut i promjenljivi dio predikata u muškom rodu«. Prof. Kravar protivno